

*Поляков П.А.,
аспірант кафедри фінансів та інноваційного менеджменту,
Вінницький національний технічний університет*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. У статті розкрито роль інформаційного забезпечення щодо дотримання відповідного рівня економічної безпеки підприємства. Наведено перелік заходів, які необхідно впроваджувати на підприємстві для зниження потенційних економічних загроз та зростання економічної безпеки. Деталізовано сукупність внутрішніх та зовнішніх загроз, що мають оцінюватися підприємством під час управління економічною безпекою суб'єкта. Охарактеризовано роль органів державного управління, які можуть вплинути на зменшення негативних наслідків для економічної безпеки господарюючих суб'єктів. Наведено низку методів забезпечення економічної безпеки підприємства. Визначено роль діагностики та моніторингу для прийняття ефективних управлінських рішень менеджерами підприємства, а також методичні підходи до формування системи управління економічною безпекою підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, система управління, діагностика, загрози, управлінські рішення.

Постановка проблеми. Нинішні процеси господарювання, що пов'язані зі значною інтеграцією та глобалізацією, зумовлюють активізувати увагу щодо забезпечення економічної безпеки на різних рівнях управління під час ведення фінансово-господарської діяльності підприємств. Потребують ґрунтовних досліджень питання побудови ефективних механізмів та підбору інструментарію зростання рівня економічної безпеки, що дасть змогу підприємствам збільшити рівень конкурентоздатності, розширити номенклатуру продукції та сегменти ринків збуту. Під впливом як позитивних, так і негативних чинників на діяльність будь-якого підприємства господарюючий суб'єкт змушений володіти важелями пристосування до змін умов господарювання та запобігання впливу потенційних зовнішніх загроз. Зважаючи на те, що кожне підприємство має сформовану стра-

тегію розвитку, забезпечення економічної безпеки має бути важливим складником реалізації вибраних стратегічних орієнтирів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало як вітчизняних, так і зарубіжних науковців досліджували питання щодо забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання: А. Беспалько, Т. Васильців, Л. Гнилицька, М. Денисенко, Д. Доценко, Т. Іванюта, О. Іванків, В. Малащенко, А. Малолетко, С. Міщенко, В. Немченко, І. Троц, М. Пічугіна та ін.

Беручи до уваги те, що економічна безпека окремого підприємства впливає на економічну безпеку регіону та країни у цілому, питання щодо її забезпечення сьогодні є досить актуальними та потребують проведення ґрунтовних наукових досліджень.

Мета статті полягає у дослідженні аспектів щодо забезпечення відповідного рівня економічної безпеки підприємства в умовах зростання інтеграційних та глобалізаційних процесів функціонування вітчизняних господарюючих суб'єктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення економічної безпеки будь-якого господарюючого суб'єкта можна розглядати в аспектах зібрання, опрацювання інформаційних джерел відповідними структурами суб'єкта та відповідальних осіб, які мають відповідний досвід та довіру з боку управлінського персоналу підприємства.

Як зазначає В.В. Немченко, визнаючи, що збереження інформації є одним з важливих аспектів економічної безпеки підприємства, зведення проблеми економічної безпеки підприємства лише до захисту комерційної таємниці є дуже спрощеним варіантом вирішення такої проблеми. Очевидно, що настільки вузьке розуміння економічної безпеки страждає надмірною «економічністю» і не враховує всього спектру впливу зовнішнього середо-

вища як основного джерела небезпек для діяльності підприємства. Економічна безпека підприємства зумовлена впливом зовнішнього середовища, яке в ринковій економіці весь час змінюється, ніколи не залишається стабільним, постійним або незмінним [1, с. 10].

Напрями розвитку кожного підприємства повинні орієнтуватися на оптимальне використання власних активів суб'єкта, потрібних для отримання поставленої мети, що можливе через зменшення потенційних економічних загроз та підвищення економічної безпеки підприємства:

- формування умов для збільшення ефективності функціонування підприємства через підтримання достатнього рівня його фінансової стабільності та рівня ліквідності;

- впровадження у діяльність підприємства новітніх інформаційних технологій та сучасного обладнання для підвищення його рентабельності і конкурентоспроможності;

- організація оптимальної організаційної структури для ефективного управління;

- підтримання кваліфікації працівників підприємства на належному рівні та оптимальний розподіл функціональних обов'язків;

- упровадження сучасних заходів для захисту навколишнього середовища від шкідливих наслідків роботи підприємства;

- забезпечення дієвого юридичного захисту всіх напрямів діяльності підприємства;

- досягнення належного захисту комерційних інтересів та внутрішньої інформації підприємства, досягнення належного рівня взаємодії всіх структурних підрозділів компанії;

- забезпечення дієвих заходів безпеки працівників підприємства, його капіталу, активів тощо.

Для результативного господарювання підприємства та досягнення поставлених цілей важливо постійно дотримуватися зазначених рекомендацій. Залежно від специфіки діяльності та структури підприємства кожний із запропонованих заходів посилення економічної безпеки може мати власну структуру. Для підвищення економічної безпеки підприємства важливим є не тільки ретельне розроблення та впровадження зазначених заходів, а й перевірка доцільності реалізації управлінських рішень [2, с. 32].

Умовами забезпечення економічної безпеки підприємства є легітимність усіх видів його діяльності, використання системного підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства та відповідне ресурсне забезпечення. А система забезпечення економічної безпеки підприємства може розглядатися як упорядкована сукупність взаємодіючих елементів, сумарну дію яких спрямовано на якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. При цьому для кожного підприємства зовнішні і внутрішні загрози є індивідуальними, але з певними типовими рисами.

Водночас загрози включають окремі елементи, які можуть бути використані практично стосовно будь-якого суб'єкта господарської діяльності.

До зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників можна віднести несприятливу зміну політичної системи; макроекономічні зміни; протиправну діяльність кримінальних структур, конкурентів і фірм, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством, а також правопорушення з боку корумпованих працівників контролюючих і правоохоронних органів.

До внутрішніх загроз належать дії або бездіяльність (зокрема, умисні або ненавмисні) співробітників підприємства, що суперечать інтересам його діяльності, наслідком яких можуть бути завдання економічного збитку підприємству, порушення порядку використання технічних засобів, встановленого режиму збереження інформації, яка становить комерційну таємницю, підрив його ділового іміджу в бізнес-колах, виникнення проблем у стосунках із реальними або потенційними партнерами тощо.

В. Малащенко трактує економічну безпеку підприємства як корпоративну систему функціонування підприємства, за якої відбувається найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів (земля, кадровий потенціал, інтелектуальна власність, інформація, капітал тощо) і водночас знижуються наявні та потенційні загрози, у результаті чого досягається максимально позитивний ефект від роботи підприємства [3, с. 285–286].

Управлінський персонал, здійснюючи оцінювання фінансово-господарської діяльності

підприємства, може визначити низку причин, що негативно впливають на рівень економічної безпеки, а також на рівень платоспроможності та ліквідності. Наслідками негативного впливу на економічну безпеку і зниження її до критичної межі можуть бути: втрата клієнтів і покупців готової продукції; зменшення кількості замовлень і контрактів із продажу продукції; неритмічність виробництва, неповне завантаження потужностей, підвищення собівартості та різке зниження продуктивності праці; збільшення розміру неліквідних оборотних засобів і наявність наднормативних запасів; виникнення внутрішньовиробничих конфліктів та підвищення плинності кадрів; зниження цін на продукцію, не залежних від діяльності підприємства; суттєве зменшення обсягів реалізації і, як наслідок, недоодержання виторгу від реалізації продукції [4, с. 223].

Крім процесу прогнозування, слід здійснювати поділ загроз економічній безпеці підприємства за такою класифікаційною ознакою, як можливість їх попередження органами державного управління. Частина загроз безпеці підприємства може бути спрогнозованою, а реалізація адекватних превентивних заходів спроможна відхилити критичні негативні наслідки.

Серед таких загроз більшість носить внутрішній характер та стосується неналежного рівня професійної підготовленості управлінського персоналу підприємств, керівників органів державної влади, негативних змін на ринку та в економіці, які лише зароджуються чи ще не набули рівня критичного руйнівного впливу на безпеку особи, суспільства, підприємства, галузі та економіки у цілому. До ризиків, які неможливо попередити, доцільно віднести такі, які більшою мірою носять форс-мажорний характер, це: несприятливі кліматичні умови для агропромислового комплексу; дія природних чинників на будівельний комплекс; військові, фізичні втручання; інші дії непередбачуваного та непереборного характеру. Для мінімізації їхнього негативного впливу необхідно здійснювати їх страхування.

До ризиків економічної безпеки підприємства, які можна частково попередити, необхідно віднести серйозні системні загрози, які виникають (розвиваються) на

основі об'єктивного нераціонального розвитку (спаду) економіки, галузевих змін (деформацій) та інших загальних макроекономічних параметрів. Докорінно змінити напрям розвитку явища важко, але органи державного управління можуть мінімізувати негативні наслідки таких ризиків для економічної безпеки підприємства [5, с. 31].

До методів забезпечення економічної безпеки варто відносити:

- збирання та аналітичну обробку інформації щодо економічної ситуації, складання прогнозів розвитку економічної ситуації на макро- та мікрорівнях;

- визначення загроз підприємства, які можуть вплинути на діяльність;

- прийняття рішень щодо недопущення або мінімізації впливу виявлених загроз;

- організацію діяльності щодо попередження можливих загроз;

- завчасне відпрацювання моделей (алгоритмів) протидії негативному впливу загрози на діяльність підприємства;

- проведення практичного експерименту щодо перевірки ефективності відпрацьованих моделей (алгоритмів);

- ухвалення рішень і організацію діяльності щодо реагування на загрози, що виникли;

- застосування відпрацьованих моделей на практиці;

- моніторинг та оцінку ефективності реалізації прийнятих рішень;

- внесення корективів у систему протидії загрозам [6, с. 180; 7, с. 424].

За нинішніх умов ведення бізнесу здійснення практичних дій із забезпечення економічної безпеки підприємства повинно починатися з діагностики фактичного стану економічної безпеки підприємства. Діагностика – це сукупність досліджень для виявлення слабкої ланки в системі забезпечення економічної безпеки об'єкта, визначення проблем та пошук варіантів їх вирішення. Результатом діагностики повинен стати перелік запропонованих заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки в умовах постійного зростання ризиків діяльності підприємства та план дій із здійснення постійного моніторингу стану об'єкту. Далі необхідно буде оцінити ефективність запропонованих

заходів та здійснити реалізацію найбільш оптимальних рішень з урахуванням їх швидкодії. У зв'язку з тим, що на економічну безпеку підприємства впливає величезна кількість як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, на підприємстві повинен бути побудований механізм постійного контролю та відстеження зміни цих чинників. Для ефективного управління економічною безпекою підприємства, крім безлічі чинників, необхідно враховувати й сучасні умови господарювання, зокрема: критичне зниження рентабельності та доходів підприємств, що сповільнює переорієнтацію та стабілізацію виробництва без підтримки зовнішніх інвестиційних джерел; появу нових конкурентів на ринку, що зумовлено розширенням ринків в умовах євроінтеграції; постійне зростання витрат виробництва, що зумовлено, головним чином, монопольним ціноутворенням у системі господарських зв'язків підприємств, відповідним ресурсним забезпеченням [8, с. 111].

Методика формування системи економічної безпеки підприємства охоплює такі етапи:

- вивчення специфіки бізнесу підприємства, сегмента, який воно займає на ринку, штатного розпису, а також знайомство з персоналом;

- аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства та вивчення інформації про кризові ситуації, їх причини і шляхи врегулювання;

- аудит наявних засобів із забезпечення безпеки й аналіз їх відповідності виявленим загрозам;

- моделювання нової системи економічної безпеки підприємства: розроблення плану усунення виявлених під час аудиту недоліків; підготовка пропозицій щодо вдосконалення системи економічної безпеки (у т. ч. створення служби безпеки на підприємстві, якщо такої не існувало, чи системи безпеки на її базі, визначення механізмів її забезпечення та розроблення організаційної структури управління системою), розрахунок усіх видів необхідних ресурсів; планування щомісячних витрат на забезпечення функціонування системи економічної безпеки (бюджет);

- затвердження керівництвом моделі нової системи та бюджету на її впровадження;

- побудова нової системи економічної безпеки;

- проведення оцінювання та коригування впровадженої системи управління економічною безпекою [9, с. 193].

Однією з передумов успішного функціонування підприємства в умовах мінливого середовища є наявність системи економічної безпеки, завданнями якої є прогнозування значущих подій, реагування та попередження загроз. Також слід відзначити, що для забезпечення безпечної роботи підприємства необхідне створення системи комплексного захисту, яка є самостійною, відособленою від інших систем підприємства, наприклад, виробничих. Але її відособленість є відносною, тому що системи економічної безпеки – це складний елемент управління підприємством у цілому. Типових рецептів для цього не існує: система економічної безпеки індивідуальна на кожному підприємстві, тому що залежить від унікальної сукупності внутрішніх та зовнішніх чинників [10].

Користуючись удало підібраними принципами управління, можна забезпечити відповідний рівень економічної безпеки підприємства шляхом інтеграції функцій і структур його внутрішнього середовища, а також узгодженої координації дій із суб'єктами зовнішнього середовища. Стратегічним завданням вітчизняних суб'єктів господарювання на першому етапі є їх трансформація в логістичну систему, яка забезпечує системну та комплексну реалізацію інтересів підприємства в межах здійснення окремих функцій, фаз та функціональних підрозділів.

Така трансформація в сучасних умовах спрямована на досягнення необхідного рівня економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності як логістичної системи. Це вимагає реалізації концепції економічної безпеки підприємства, яка ґрунтується на принципах і методах логістичного управління, розвитку логістичних систем на мікрорівні, організації операційної стратегії переважно витягачого типу і широкого використання системного підходу з реалізацією інструментів інтеграції та координації об'єктів (підсистем) процесів і зв'язків між ними [11, с. 98].

Висновки. Для забезпечення відповідного рівня економічної безпеки на підприємствах

необхідними є формування та впровадження ефективної системи управління економічною безпекою в комплексній системі менеджменту підприємства. У даній системі управління економічною безпекою повинні постійно вдосконалюватися основні визначені керівництвом функціональні елементи, такі як організація, планування, аналіз, оцінка, моніторинг та ін. Економічна безпека підприємства належить до розширеного поняття, в основі якого лежать раціональне використання ресурсного забезпечення, використання резервів, прогнозування та недопущення впливу зовнішніх загроз. Система управління економічною безпекою підприємства формується на основі системного підходу та функціонує у розрізі всіх структурних складників господарюючого суб'єкта. Від побудови та впровадження системи економічної безпеки підприємства залежатимуть базові індикатори розвитку, розширення виробничого потенціалу суб'єкта, зростання конкурентоздатності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Література:

1. Немченко В.В., Малішевська В.В. Забезпечення економічної безпеки підприємства. Економіка харчової промисловості. 2012. № 3. С. 10–13.
2. Денисенко М.П., Колісніченко П.Т. Пріоритетні напрями посилення економічної безпеки. Економіка та держава. 2017. № 3. С. 31–35.
3. Малашенко В. Економічна безпека підприємства як чинник ефективного корпоративного управління. Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. 2011. № 3. С. 283–291.
4. Троц І.В. Забезпечення економічної безпеки на підприємстві з метою попередження банкрутства. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2012. № 1(59). Ч. 2. С. 223–227.
5. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.
6. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: колективна монографія: у 2-х т. Дніпропетровськ: ФОП Дробязко С.І., 2014. Т. 2. 349 с.
7. Доценко Д.В., Круглов В.Н. Экономическая безопасность: методологические аспекты и составляющие. Аудит и финансовый анализ. 2009. № 4. С. 415–427.
8. Іванків О.Я. Сутність системи економічної безпеки підприємства в умовах євроінтеграції. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Вип. 11. С. 109–112.
9. Міщенко С.П. Концептуальні аспекти економічної безпеки підприємств у ринковій економіці. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 2. С. 190–195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2011_2_26.
10. Пічугіна М.А., Матвійчук О.В. Створення динамічної системи економічної безпеки підприємства. Економічний віс-

ник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2014. № 11. С. 571–577.

11. Алькема В.Г. Параметри економічної безпеки підприємства як логістичної системи. Системи обробки інформації. 2010. Вип. 3. С. 98–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2010_3_29.

Поляков П.А. Обеспечение экономической безопасности предприятия в современных условиях хозяйствования

Аннотация. В статье раскрыта роль информационного обеспечения соблюдения соответствующего уровня экономической безопасности предприятия. Приведен перечень мероприятий, которые необходимо внедрять на предприятии для снижения потенциальных экономических угроз и роста экономической безопасности. Детализирована совокупность внутренних и внешних угроз, которые должны оцениваться предприятием при управлении экономической безопасностью субъекта. Охарактеризована роль органов государственного управления, которые могут повлиять на уменьшение негативных последствий для экономической безопасности хозяйствующих субъектов. Приведен ряд методов обеспечения экономической безопасности предприятия. Определена роль диагностики и мониторинга для принятия эффективных управленческих решений менеджерами предприятия, а также методические подходы к формированию системы управления экономической безопасностью предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система управления, диагностика, угрозы, управленческие решения.

Polyakov P.A. Provision of economic safety of the enterprise in modern conditions of business

Summary. The article reveals the role of information provision in relation to compliance with the appropriate level of economic security of the enterprise. The list of measures to be implemented at the enterprise for reduction of potential economic threats and increase of economic safety of the enterprise is given. A set of internal and external threats that are to be assessed by the enterprise in the management of the entity's economic security is detailed. The role of public administration bodies that may affect the reduction of negative consequences for economic security of economic entities is described. A number of methods of providing economic security at the enterprise are given. The role of diagnostics and monitoring for the effective management decisions is recognized by the managers of the enterprise, as well as the methodical approaches to the formation of the system of management of economic safety of the enterprise are determined.

Keywords: economic safety, control system, diagnostics, threats, management decisions.